

Vad primärvården bör veta om IBD-behandlingar

Terapigrupp Mage-tarm

Antal Bajor, MD, PhD ÖL Medicinkliniken SÄS
Ordförande för Terapigrupp Mage-tarm VGR

Disposition

- Bakgrund
- Epidemiologi
- Symptom
- Utredning
- Behandling, Vaccinationsstatus
- Naturalförlopp
- Kostnader

Bakgrund IBD

- Livslång sjukdom med oklar etiologi, resultat av interaktionen mellan genetiska och miljöfaktorer
- Nord-Syd gradient
- ↓QOL, 66% upplever ↓arbetsförmåga, 73% påverkad i vardagliga aktiviteter

Bakgrund IBD

- Inflammatoriska tarmsjukdomar (IBD), Crohns sjukdom, ulcerös kolit ev. (mikroskopisk kolit)
- Vid debut kan vara svårt att skilja
- Frekvensen ökar –minst 0,5% av befolkningen är drabbad
- UC debut runt 20 å.å. samt en mindre puckel vid 60, ingen könsskillnad

Bakgrund IBD

- Crohns sjukdom debut runt 20 å.å. samt en mindre puckel vid 70
- Arv
- 25 ggr ökad risk för CD och 15 ggr ökad risk för UC om sjukdomen förekommer hos förstegradssläktingar
- CARD15/NOD2 mutation

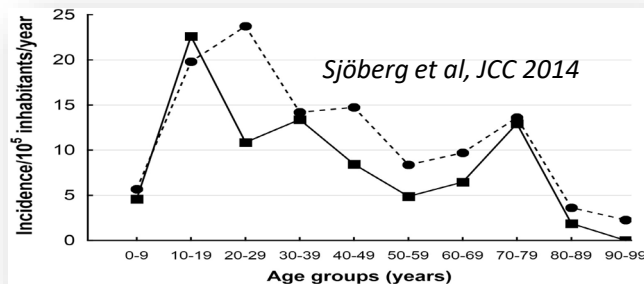
Epidemiologi – IBD

➤ Folksjukdom

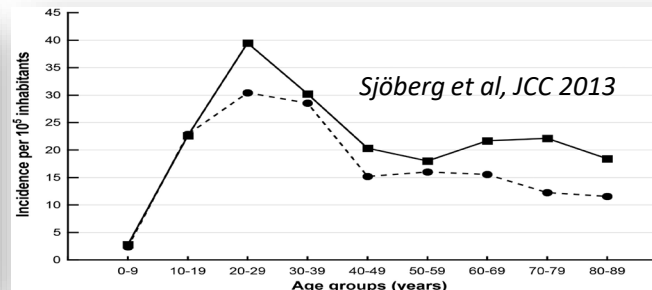
- 0,6 – 0,8% av befolkningen = 60 000-65 000 patienter
- VG regionen – 10 000 till 12 000 patienter

Incidens i olika åldersgrupper

Crohns sjukdom

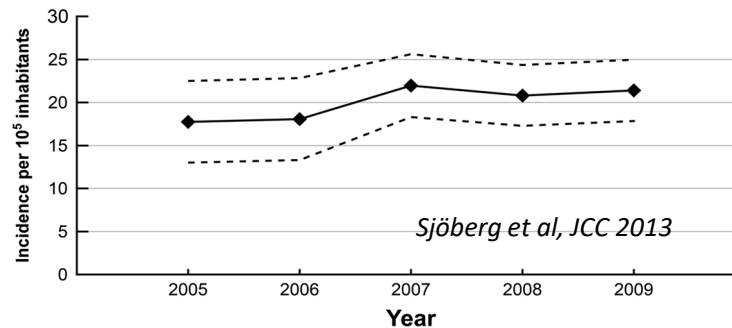

Ulcerös kolit

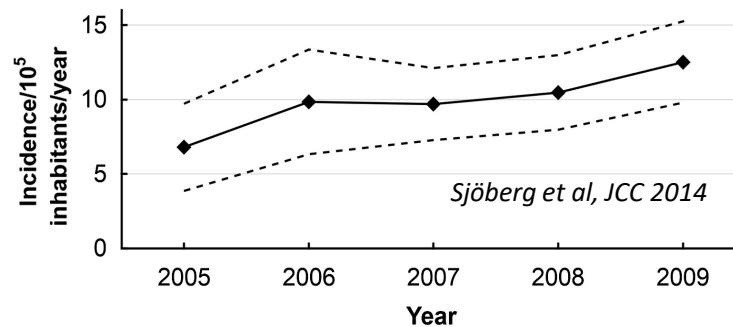

Epidemiologi – IBD

- **Incidens UC**
  - 10-20 fall/100 000/år
  - Viss ökning

- **Incidens Crohn**
  - 6-12 fall/100 000/år
  - Klar ökning

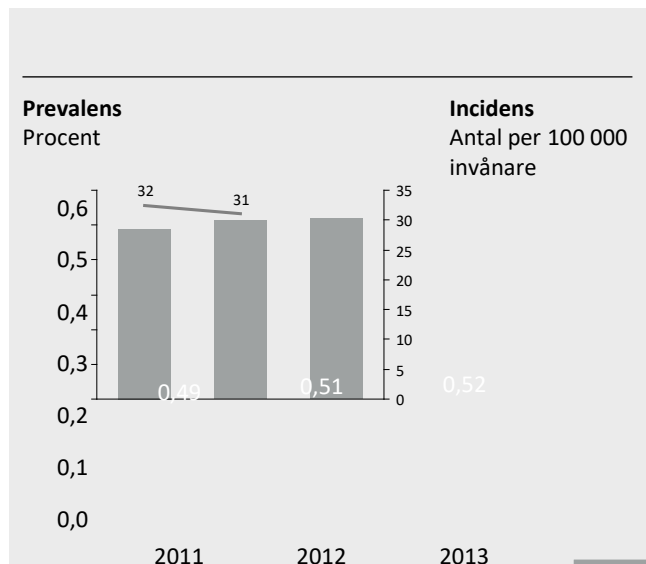

Prevalens och incidens av IBD

VGR 2011-2013

Stapel = Prevalens

Linje = Incidens

Crohns sjukdom

Prevalens och incidens

Prevalens

Procent

Incidens

Antal per 100 000
invånare

Antal patienter med ulcerös kolit 8 381

* **Aktiva patienter**

Aktiv sjukdom innebär att patienten under 2013

4 246

Dessa patienter
analyseras
fortsatt

Antal patienter med Crohns sjukdom 3 981

Aktiva patienter

2 463

Not Enbart patienter med minst två IBD-diagnoser är inkluderade, dvs n=8 381 för UC och n=3 981 för Crohns sjukdom (varför incidensen för 2013 inte kan fastställas). Om en patient har fått både UC och Crohns sjukdom erhåller de den diagnos de har flest registreringar av. 28 patienter är exkluderade på grund av att de har lika många diagnoser av varje sort. Prevalensen av UC i Sverige bedöms ligga mellan 0,5 - 0,65%. Enligt Läkemiddelsverkets "Läkemedelsbehandling vid inflammatorisk tarmsjukdom – ny rekommendation" från oktober 2011 presenteras en prevalens på 0,5% och enligt en nyligen publicerad studie där enbart diagnoser i slutenvård inkluderas beräknas prevalensen 2010 till 0,65% (Bush et al), dvs. ungefär motsvarande resultatet i denna rapport. Incidensen av IBD i Sverige beräknas i olika studier till 30 (UC=20; CD=10) per 100 000 invånare.

Källa VGRs vårdregister; Befolkningsstatistik SCB; Health Navigator analys

Riskfaktorer

- Rökning, skyddande vid UC, tvärtom vid Crohns sjukdom
- NSAID
- Oklart om Cox 2 hämmare
- Hereditet – upp till 10-faldigt ökad risk

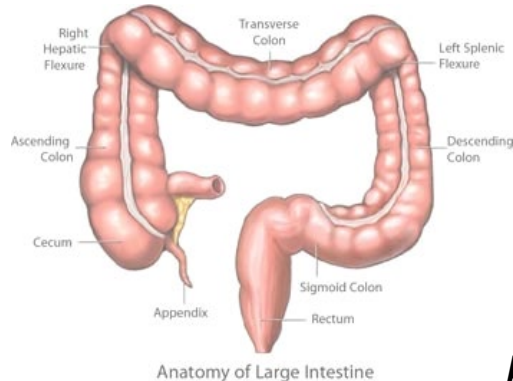
Risikfaktorer

- Rökning, skyddande vid UC, tvärtom vid Crohns sjukdom
- NSAID
- Oklart om Cox 2 hämmare
- Hereditet – upp till 10-faldigt ökad risk
- För förstagrads släkting => 95-98% chans att förbli frisk

Inflammatorisk tarmsjukdom

Ulcerös kolit

- Kontinuerlig inflammation som begränsar sig till tjocktarmen
- Ytlig inflammation

Crohns sjukdom

- Segmentell inflammation som kan drabba hela magtarmkanalen
- Djup (transmural) inflammation

Källa Sahlgrenska akademien

Symptom vid debut, UC

- 90% synligt blod i avföringen
- Symptom beroende på utbredning
- Lösa avföringar i > 6 veckor
- Urgency – (omedelbar tillgång till toalett)
- Tenesmer - (känsla av ofullständig tarmtömning)
- Nattnliga besvär

Symptom vid debut, UC

- Buksmärta (vä. fossa)
- Anala besvär, enstaka patienter har fistlar
- Ibland smygande symptom i månader
- 15% fulminant debut (Truelove kriterier)
- 10% har extraintestinala besvär

Trulove-Witt kriterier om svårighetsgrad UC

■ Mild

- Diarréfrekvens <4/dygn, lite eller inget blod
- Ingen feber
- Ingen takykardi
- Hb >115 g/l
- SR <30
- CRP normal

■ Svår

- Diarréfrekvens > 6 ggr/dygn
- Temp >37,5
- Puls >90
- Anemi, Hb <105
- SR >30
- CRP >30

Fulminant kolit

- Avföring >6 ggr/dygn
- Allmänpåverkan
- Buksmärta
- Uppspänd buk
- Feber
- Takykardi
- Lab: CRP↑, Hb↓, albumin↓, elektrolytrubbningar

Svår UC oberoende av utbredning

- Truelove -Witt kriterier
- 1933 mortalitet på 75% första året
- 1952 mortalitet på 22% första året (129 patienter i Oxford)
- 1955 mortalitet 7% i steroidgruppen jämfört med 24% (placebo)

Truelove SC, Witts LJ. Cortisone in ulcerative colitis; final report on a therapeutic trial. British medical journal. 1955 Oct 29;2(4947):1041-8.

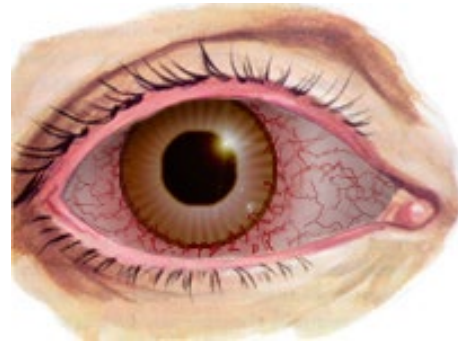
Extraintestinala manifestationer -komplikationer

Källa Wikipedia

Ögonkomplikationer

Irit

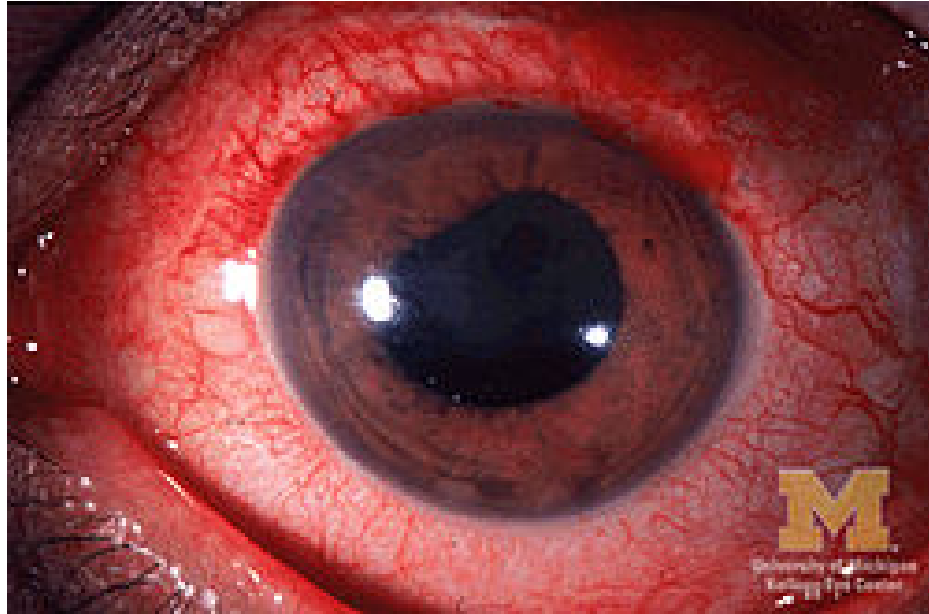

Episklerit

Källa Wikipedia

Komplikationer

Källa Wikipedia

Komplikationer

Källa Wikipedia

Komplikationer

Källa Wikipedia

Symptom vid debut, Crohns sjukdom

- Malabsorption
- Inflammation
- Komplikationer till inflammationen

Symptom vid debut, Crohns sjukdom

- IBS symtomatologi
- Lösa avföringar i > 6 veckor
- Buksmärta hos 70%
- Viktnedgång 60%
- Blod och slem i avföringen 40% vid Crohnskolit

Symptom vid debut, Crohns sjukdom

- IBS symtomatologi
- Lösa avföringar i > 6 veckor
- Buksmärta hos 70%
- Viktnedgång 60%
- Blod och slem i avföringen 40% vid Crohnskolit

Skyndsam utredning vid ALARMSYMTOM

Symptom vid debut, Crohns sjukdom

Utredning vid IBS symtom + Extraintestinala manifestationer

- Erythema nodosum
- Irit, uveit
- Pelvospondylit, artropati
- Pyoderma gangrenosum
- Fistlar i 10%

Laboratoriefynd

■ Crohns sjukdom

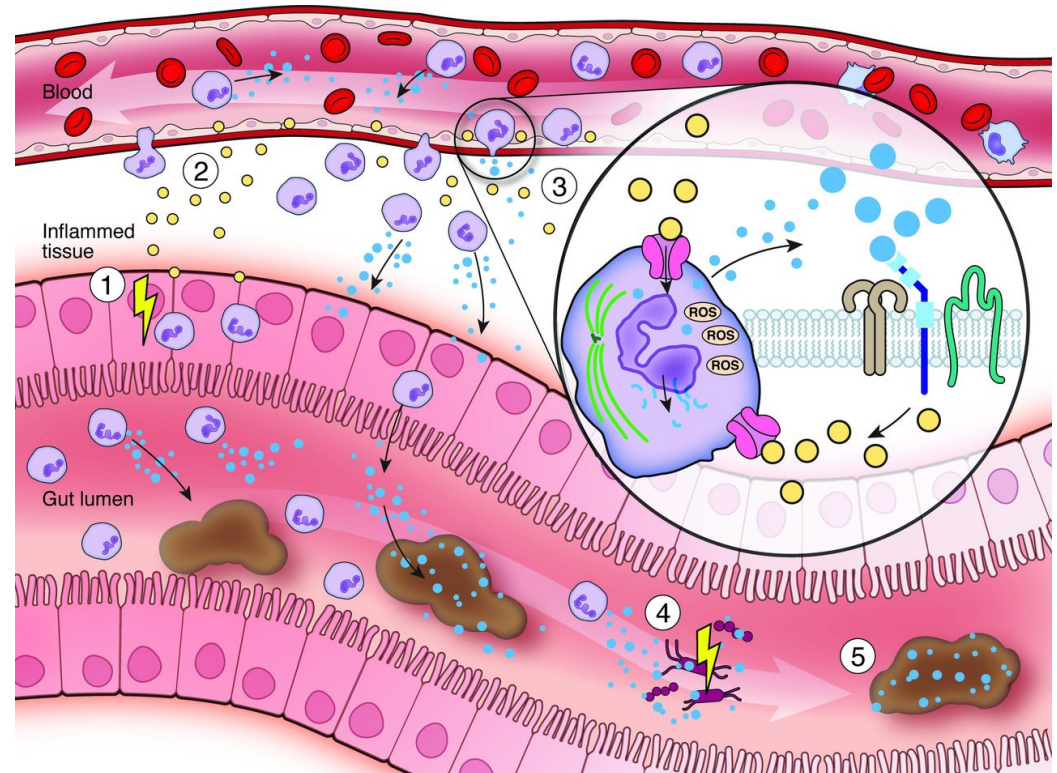
- Höga inflammationsparametrar (CRP, SR)
- Förhöjning av TPK
- Anemi
- Albumin ↓
- F-calprotektin Lätt ↑

■ Ulcerös kolit

- Normala eller lätt förhöjda inflammationsparametrar (CRP, SR)
- Förhöjning av TPK
- Sällan anemi
- Albumin normalt eller lätt ↓
- F-calprotektin ↑↑↑

Kalprotectin

- Inflammationen påverkas av cytokiner (gult)
- Neutrofilerana (blå) migrerar in i tarmlumen och utsöndrar Kalprotectin
- Kalprotectin ökar neutrofilernas Kematosis (+ feed-back loop)
- Direkt antibakteriell effekt
- Indirekt genom bindning av Ca, Fe, Zn

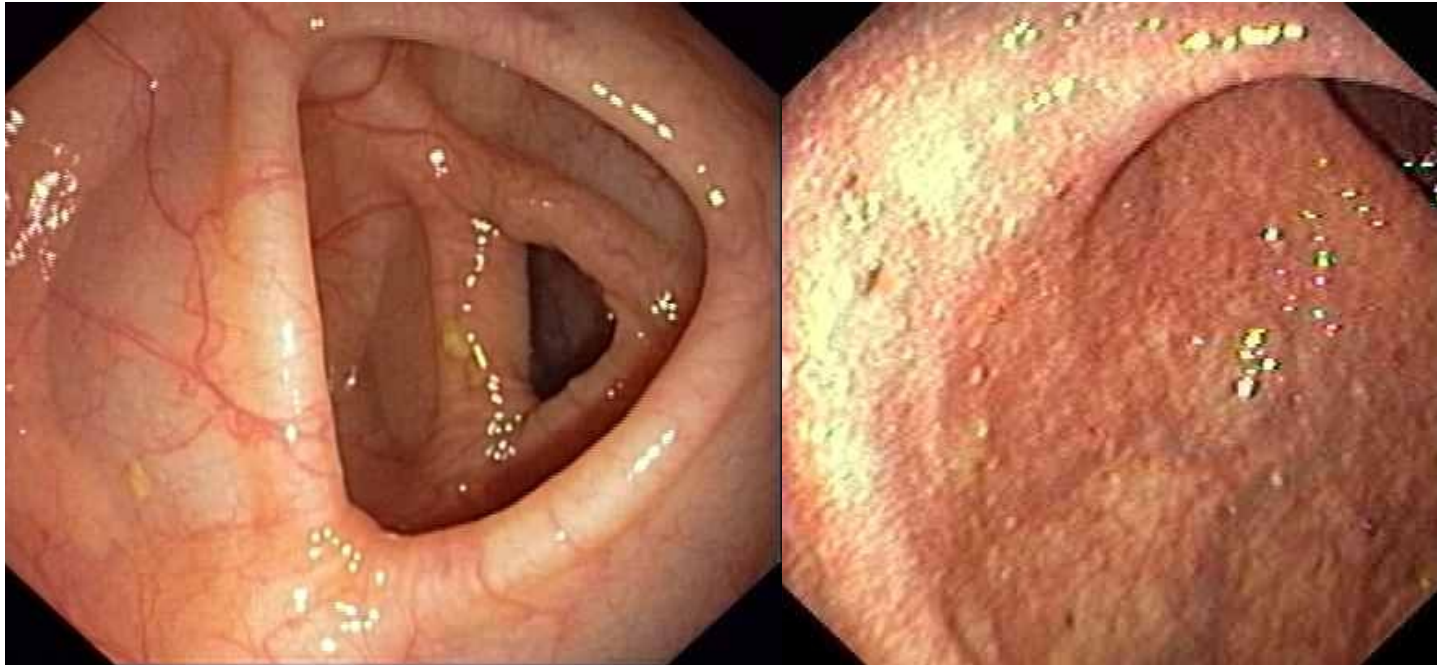

Almina Jukic et al. Gut 2021;70:1978-1988

Fekalt kalprotectin

 Koloskopi

Ulcerös kolit

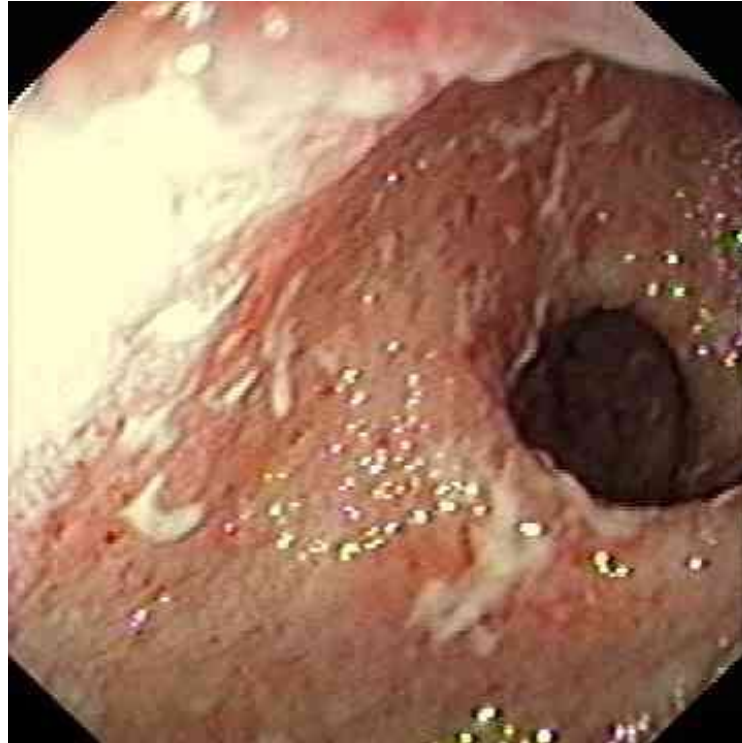

Normal kolon

Medelsvår ulcerös kolit

Källa GU

Svår ulcerös kolit

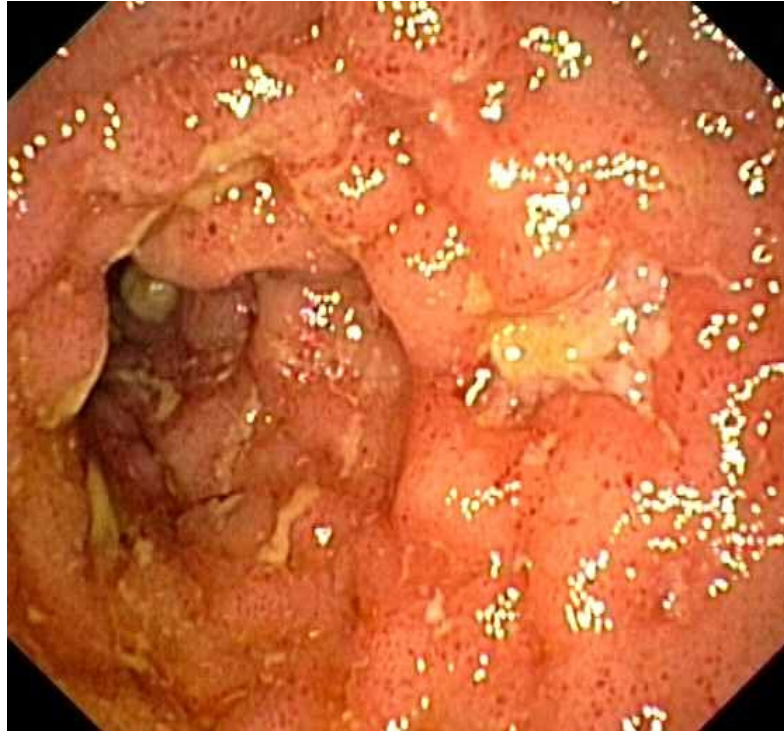
Källa GU

Crohns sjukdom i kolon

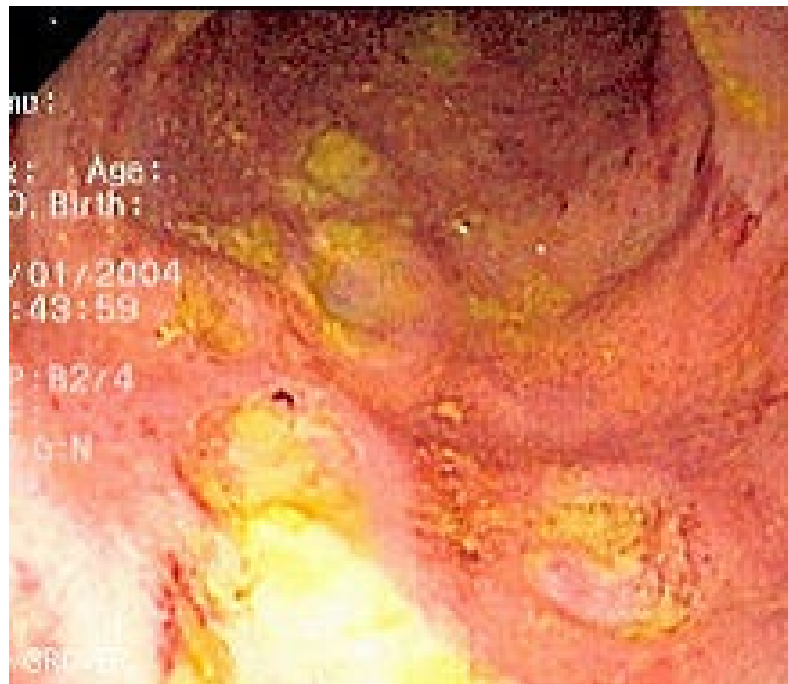
Källa GU

Crohns sjukdom i ileum

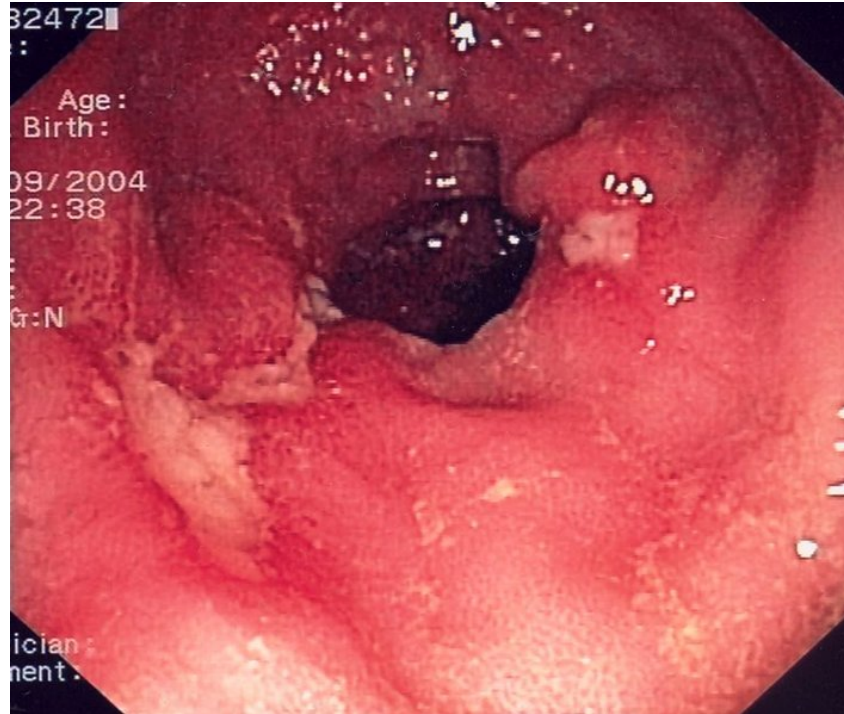
Källa GU

Crohn kolit

Källa GU

Crohns sjukdom i tunntarmen

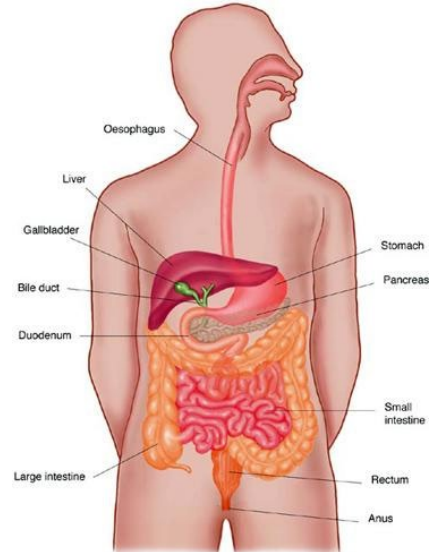

Källa GU

Diagnostiska metoder

- Koloskopi
- MR-enterografi
- CT tunntarm
- Ultraljud tunntarm??
- Kapselendoskopi ?
- Fekalt calprotectin

Kapselendoskopi

Kapselendoskopi vid Crohns sjukdom

Källa GU

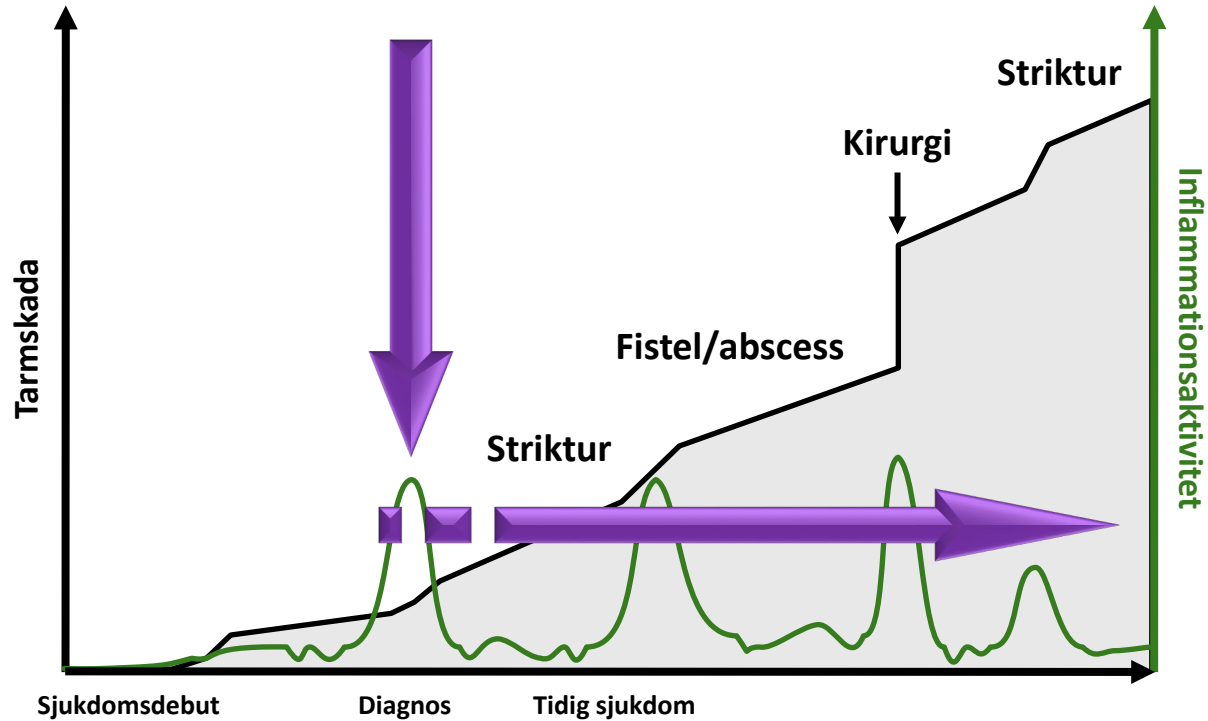
Utredning vid IBD – sammanfattning

- Anamnes
- Biomarkörer i blod och avföring
- Endoskopi
- Histologi
- Radiologi

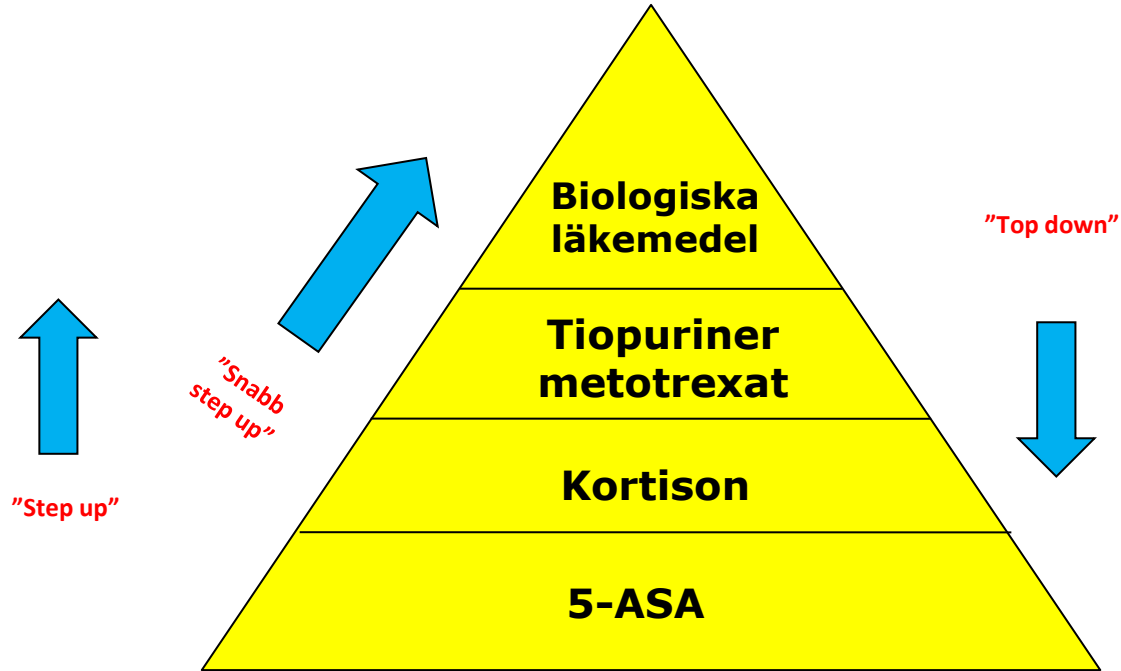
Vid säkerställd IBD diagnos

- Information – sjukdom, behandling
- Dietistkontakt
- Proaktiv uppföljning i början
- Genomgång av vaccinationsstatus
- Frågor om reproduktion, graviditet

Behandla inflammationen Sannolikt bättre prognos

Behandlingstrappa vid IBD

Källa GU

Behandling av ulcerös kolit

	Underhåll	Lätt skov	Svårt skov
5-ASA	Ja	Ökad dos	Ökad dos
Azathioprin	Ofta	NEJ	NEJ
Kortison po	Ogärna	I nedtrappning	I nedtrappning efter iv beh
Kortison iv			Ja
Biologiska läkemedel	Ett fåtal	NEJ	Ett fåtal
Topikal behandling	5-ASA till vissa med proktit	5-ASA +/- kortison	5-ASA +/- kortison

Behandling av Crohns sjukdom

	Underhåll	Vid aktiv sjukdom
~~5-ASA~~	NEJ	NEJ
Azathioprin (Metotrexat)	Ja	NEJ
Kortison po	Ogärna	I nedtrappning, Entocort är att föredra
Kortison iv	NEJ	JA
Biologiska läkemedel	Steroidrefraktära eller steriodberoende fall	Till steroidrefraktära fall

Rektala beredningar

- Klysma (lösning)
  - 5-ASA t ex Pentasa , Asacol
- Stolpiller
  - tex Pentasa, Asacol och Kortison
- Kortisonskum eller lösning

Behandlingstrappa vid IBD

5-ASA

Remissionsbevarande
Endast Ulcerös kolit

Tiopurin

Steroidberoende
Täta skov

Biologiska
± Tiopurin

Steroidrefraktär
Dålig prognos Crohn
Komplikation Crohn

JAK hämmare
Sfingosin 1-
fosfatreceptormodulator

Terapisvikt Ulcerös kolit

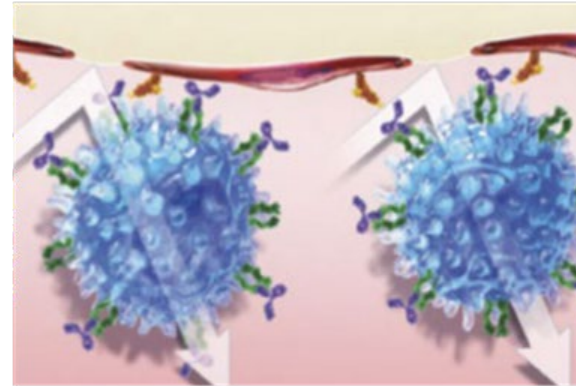
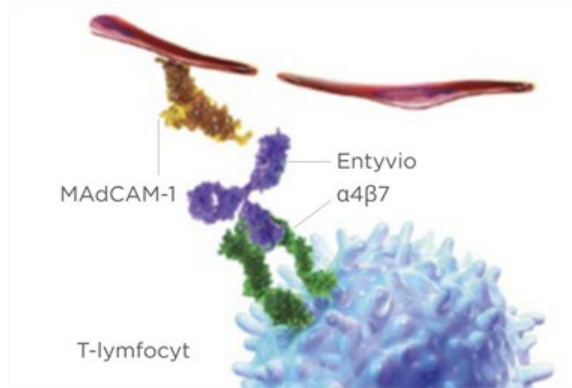
Källa SGF

Verkningsmekanism läkemedel

- TNF hämmare neutraliserar lösligt TNF och binder sig till membranbundet TNF på T lymfocyter (apoptos)
- Ustekinumab hämmar signalering genom IL12/IL23
- Azatioprin oklart
- JAK hämmare blockerar januskinaser
- Sfingosin 1-fosfatreceptormodulator minskar homing av lymfocyter

Entyvio verkningsmekanism

- Vid inflammatorisk tarmsjukdom migrerar och ansamlas vissa T-lymfocyter i mag-tarmkanalen
- För att dessa T-lymfocyter ska kunna ta sig från blodbanan till tarmvävnaden krävs en bindning av $\alpha 4\beta 7$ -integrinet, som finns på deras cellyta
- Entyvio binder specifikt till $\alpha 4\beta 7$ -integrinet och hindrar därmed T-lymfocyterna från att infiltrera tarmväggen

Entyvio binder och blockerar $\alpha 4 \beta 7$ -integrinet och hindrar därmed inflammatoriska T-lymfocyter från att infiltrera tarmväggen och inflammationen i tarmen dämpas.

Val av biologiskt läkemedel

- Steroidrefraktär
- Extraintestinala manifestationer, perianal sjukdom
- Annan immunmedierad sjukdom
- Graviditetsplaner
- Infektionskänslighet
- Tumörsjukdom, hjärtsvikt

Behandling vid IBD och graviditet

- 5-ASA
- Kortikosteroider
- Immunomodulerare: Azatioprin, 6-merkaptopurin, ~~Metotrexat~~
- Biologiska läkemedel: TNF hämmare. ?~~anti-integrin, IL 12-23 hämmare, IL23 hämmare?~~
- ~~JAK hämmare~~
- ~~Sfingosin 1-fosfatreceptormodulator~~

Behandlingskomplikationer 5 ASA

- Njurpåverkan – interstitiell nefrit idiosynkrasi

Behandlingskomplikationer Tiopuriner

- Benmärgspåverkan
- Levertoxicitet
- Pankreatit
- Hudbiverkningar
- Nedsatt immunförsvar
- Drug fever
- Influensaliknande symtom, artralgi

Att känna till -tiopuriner

- Benmärgspåverkan LPK? Diff?
- Interaktioner - Allopurinol
- Hudbiverkningar
- Nedsatt immunförsvar

Nedsatt immunförsvar

- Ökad infektionsrisk: virala infektioner, opportunistiska men även samhällsförvärvad pneumoni
- Risk för hudtumör – icke melanom
- Ökad lymfomrisk
- Minskad risk för komplikationer, minskad risk för kolorektalcancer

Immunmodulerande behandling, att tänka på

- HBV screening
- Tuberkuloscreening
- Pausa biologisk behandling under pågående infektion
- Liberal med antiviral behandling
- EBV negativa ~~tiopuriner~~ (hemofagocyterande lymfocytos)

Infektionsrisk

- Humira vid RA 12 202 patienter motsvarande 16 973 patientår
- Humira vid Crohn's sjukdom 3160 patienter motsvarande 3402 patientår

Burmester et al. Ann Rheum Dis 2009

Infektionsrisk

- Sepsis 4.7% på ett år för RA
- Sepsis 6,6% Crohn
- TB ovanligt - 0,28 för RA och <0,1 för Crohn
- Samma resultat för IFX

Infektionsrisk

- I Danish Crohn's and Colitis Database 64/651 (9,8%) hade svår infektion, nämligen abscess, pneumoni, Aspergillus, osteomyelit eller Tb
- 2 dödsfall i sepsis
- Observastionstid mellan 1999-2005

Caspersen Clin Gastroenterol Hepatol 2008

Infektionsrisk

- Vid fall kontroll studier ökad risk för immunhämmande behandling
- Steroider eller AZA eller IFX ökar risken trefaldigt (95% CI 1,5 – 5,3)
- Två eller 3 droger ↑ 14,5 x risk (95% CI 4,9-43)
- Speciellt utsatta äldre (>50 år)

Infektionsrisk

- Omkring 50% av nydiagnosticerade kommer att behöva >700 mg prednisolon eller immunmodulerande och dessa är riskpatienter

Blodprover IBD vid diagnostillfälle

- Neutrofila, Lymfocyter ($>400 \times 10^9/l$), eosinofila
- Hepatit B, Varicella zoster, HIV,
- Urinprov för bakterier
- Kolla TB inför IFX med RTG och qantiferon

JAK hämmare jämfört med TNF hämmare

Säkerhet

- Mortalitet HR (95 % KI) 3,28 (1,55–6,95)
- Kardiovaskulära händelser, infektioner och maligniteter

JAK hämmare tofacitinib 10 mg x2 jämfört med TNF hämmare säkerhet

- Lungemboli   HR 5,96 (1,75–20,33)
- Lungcancer   HR 2,50 (1,04- 6,02)
- Lymfom, allvarliga infektioner, ökad risk

Vaccinationer vid IBD vid diagnostillfälle

- Vems ansvar?

Vaccinationer vid IBD vid diagnostillfälle

Vaccinationer vid IBD vid diagnostillfälle

Vaccinationer vid IBD vid diagnostillfälle

- Varicella (vattkoppor) om ingen anamnes **och** negativ serologi
- Hepatit B (om negativ serologi)
- Pneumokockvaccin – Prevenar 13
- Influenzavaccin (trivalent = säsong)
- Dessutom alla vaccinationer som ges generellt

Vaccination vid IBD- övrigt

- Årligen Influensavaccin (trivalent = säsong), Covid?
- Pneumokock var 5:e år ????

Vaccination vid IBD- övrigt

- Vänta 3 veckor mellan påbörjad Varicella Zoster vaccin, mässling och immudomodulerande terapi
- Best att påbörja vaccineringen vid diagnostillfälle

Cancerrisk och kolit

- Metaanalys av 116 studier visar vid ospecifik UC CRC risk
  - 10 år 2%
  - 20 år 8%
  - 30 år 18%

Eaden JA, The risk of colorectal cancer in ulcerative colitis: a meta-analysis. Gut. 2001 Apr;48(4):526-35.

Cancerrisk och kolit

- Data från Sverige mellan 1965-2002 beträffande incidens och mortalitet
  - CRC incidensen är oförändrad
  - Mortaliteten ↓ med 75% (Surveillance är bra!!)

Naturalförlopp

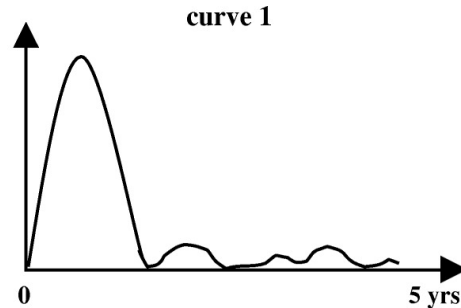
- Hittills för majoriteten godartat förlopp

- Med tiden minskar:

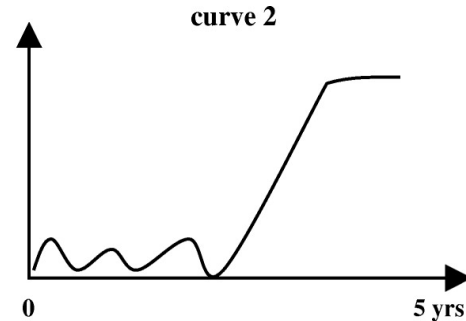
- Sjukdomsaktiviteten

- Behovet av farmakologisk behandling

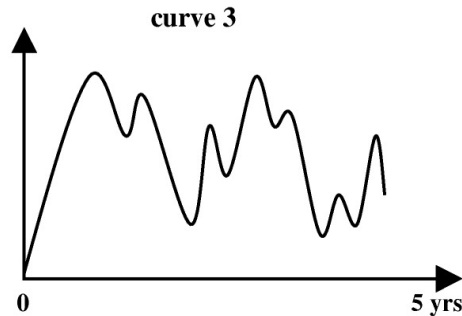
Naturalförlopp IBSEN studien

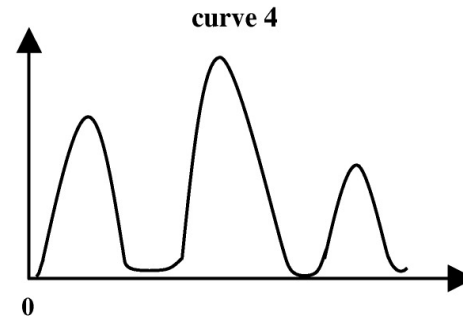
Curve 1: Decrease in the intensity of symptoms during the follow-up period.

Curve 2: Increase in the intensity of symptoms during the follow-up period.

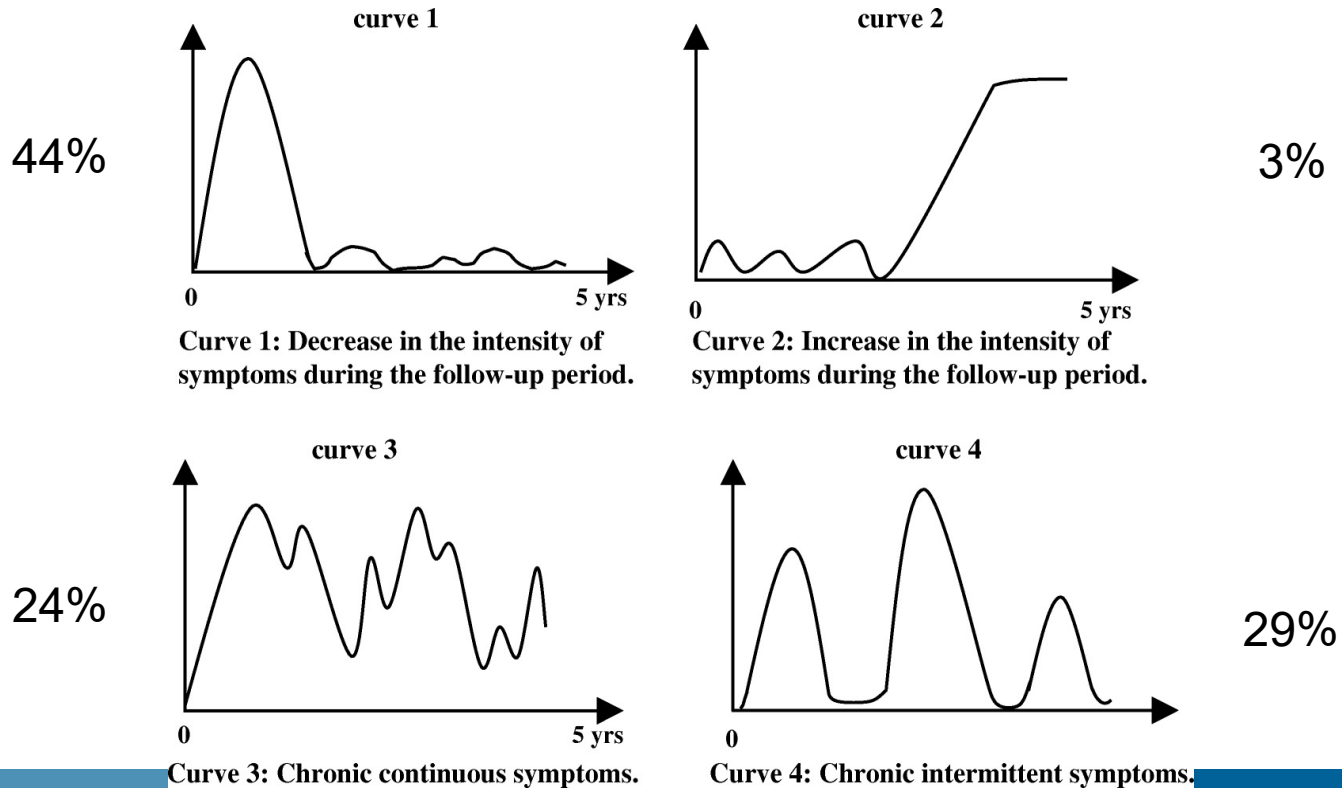

Curve 3: Chronic continuous symptoms.

Curve 4: Chronic intermittent symptoms.

Naturalförlopp IBSEN studien

Svår UC oberoende av utbredning

- Fortfarande 29% kolektomi

- Inläggning, i.v. steroider

- Vilka ska opereras???

- Kolorektalkonsult

Svår UC i.v. steroider

- 32 studier mellan 1974 och 2006
- 29% kolektomi, 1% mortalitet, oförändrat mellan 74 till 2006

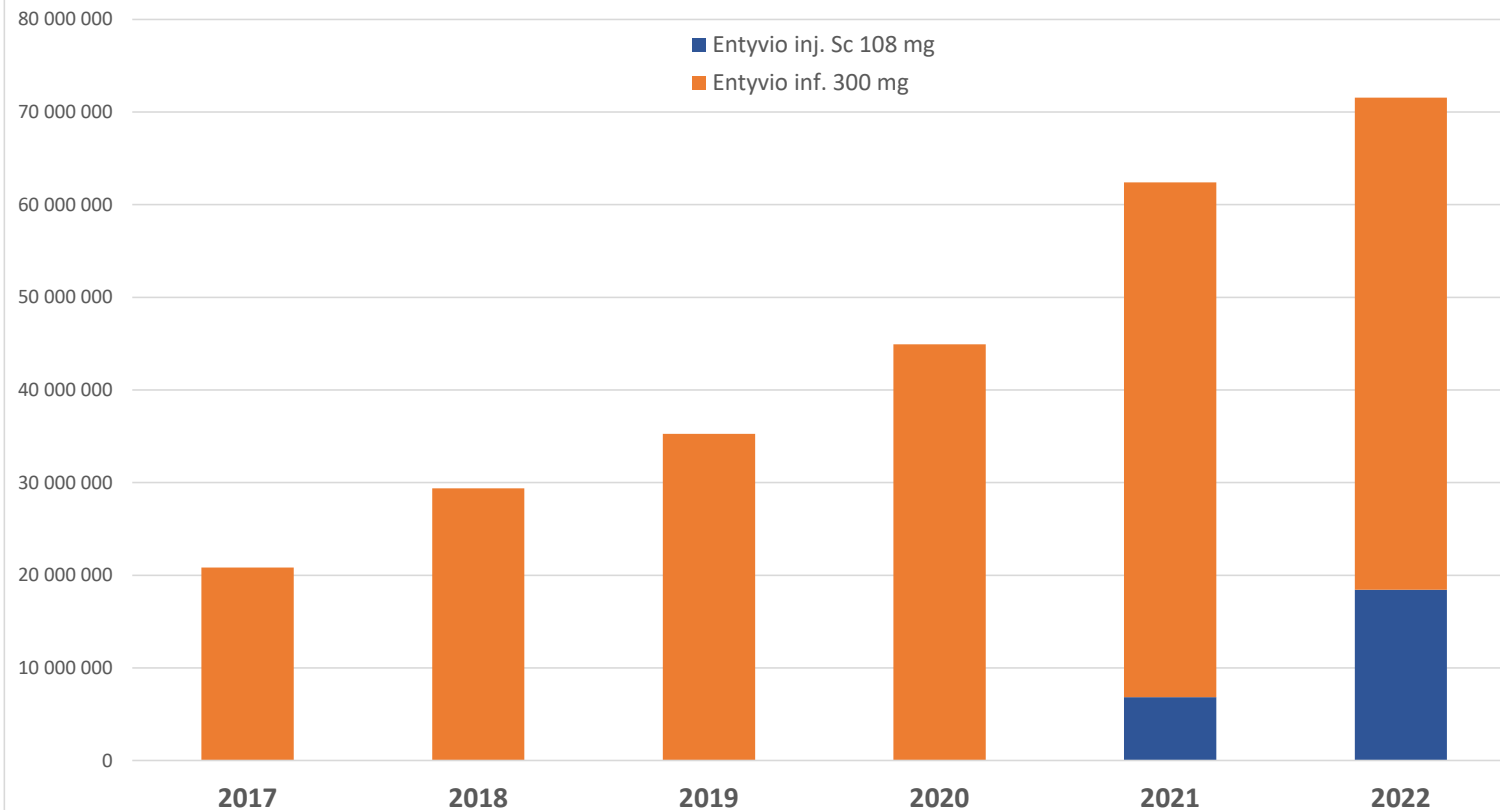
Turner D, Walsh CM, Steinhart AH, Griffiths AM. Response to corticosteroids in severe ulcerative colitis: a systematic review of the literature and a meta-regression. Clin Gastroenterol Hepatol. 2007 Jan;5(1):103-10.

Kostnader för farmakologisk behandling

- Entyvio
- TNF hämmare, både sc. och i.v. beredningar **BIOSIMILARER**
- 5-ASA
- Stelara
- JAK hämmare

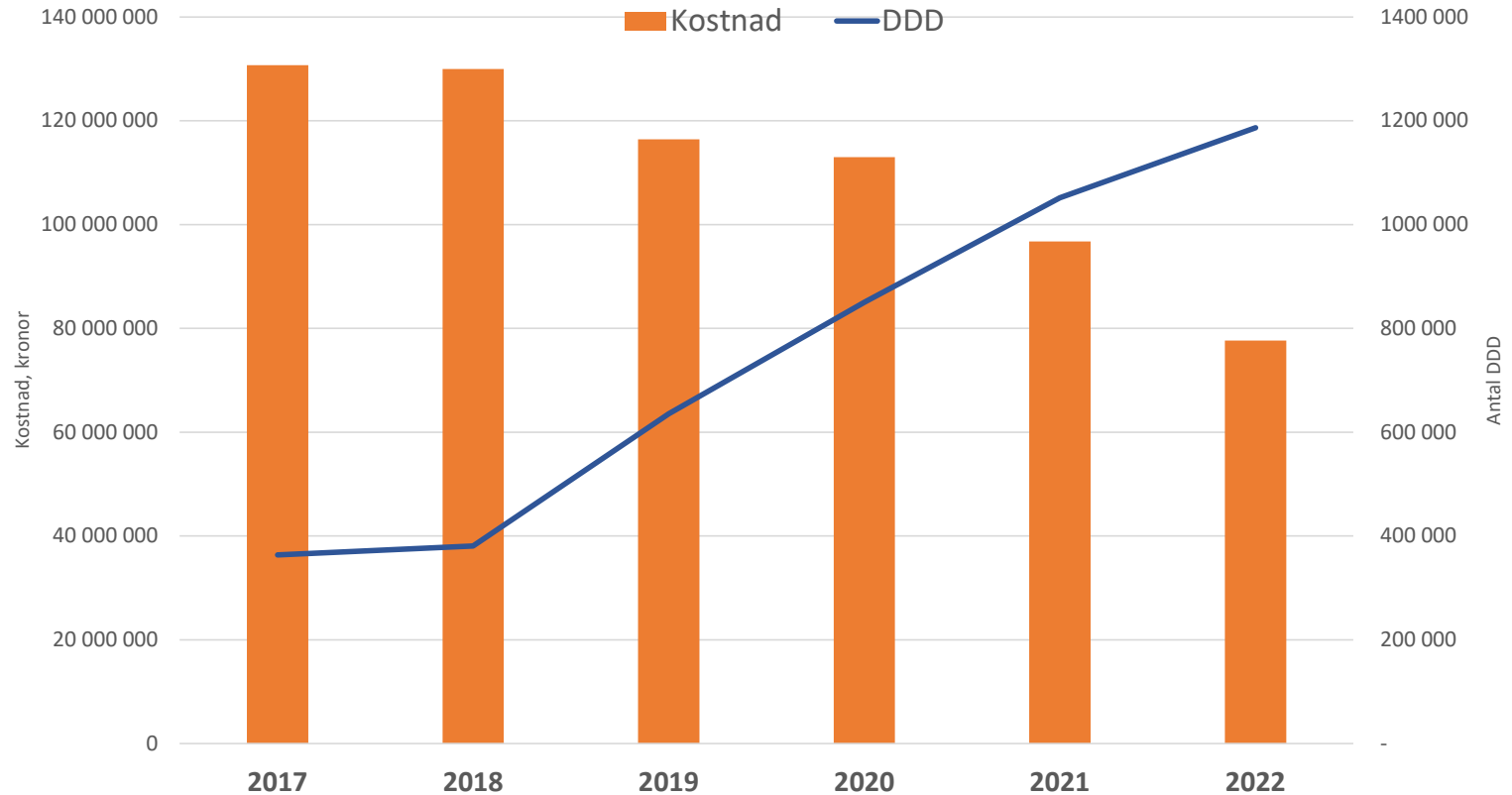
Entyvio - användning inom VGR

(Kostnad, kr - förmånskostnad för sc inj, kr AUP för infusion)

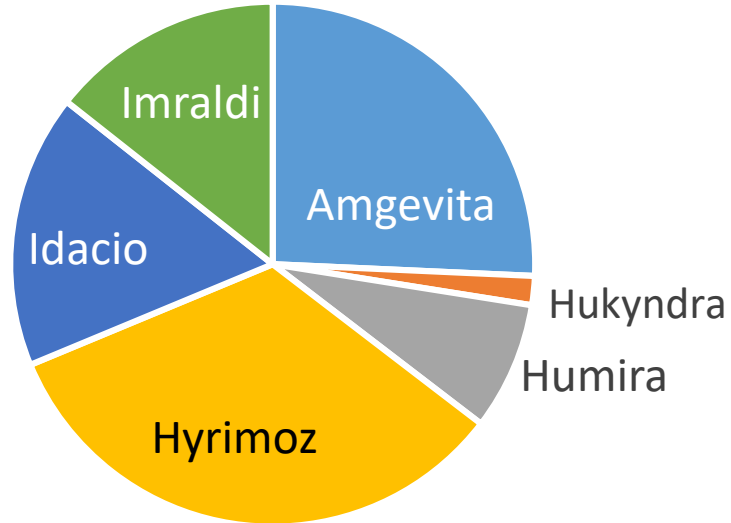
Adalimumab - kostnad och volym (DDD)

VGR totalt (alla indikationer)

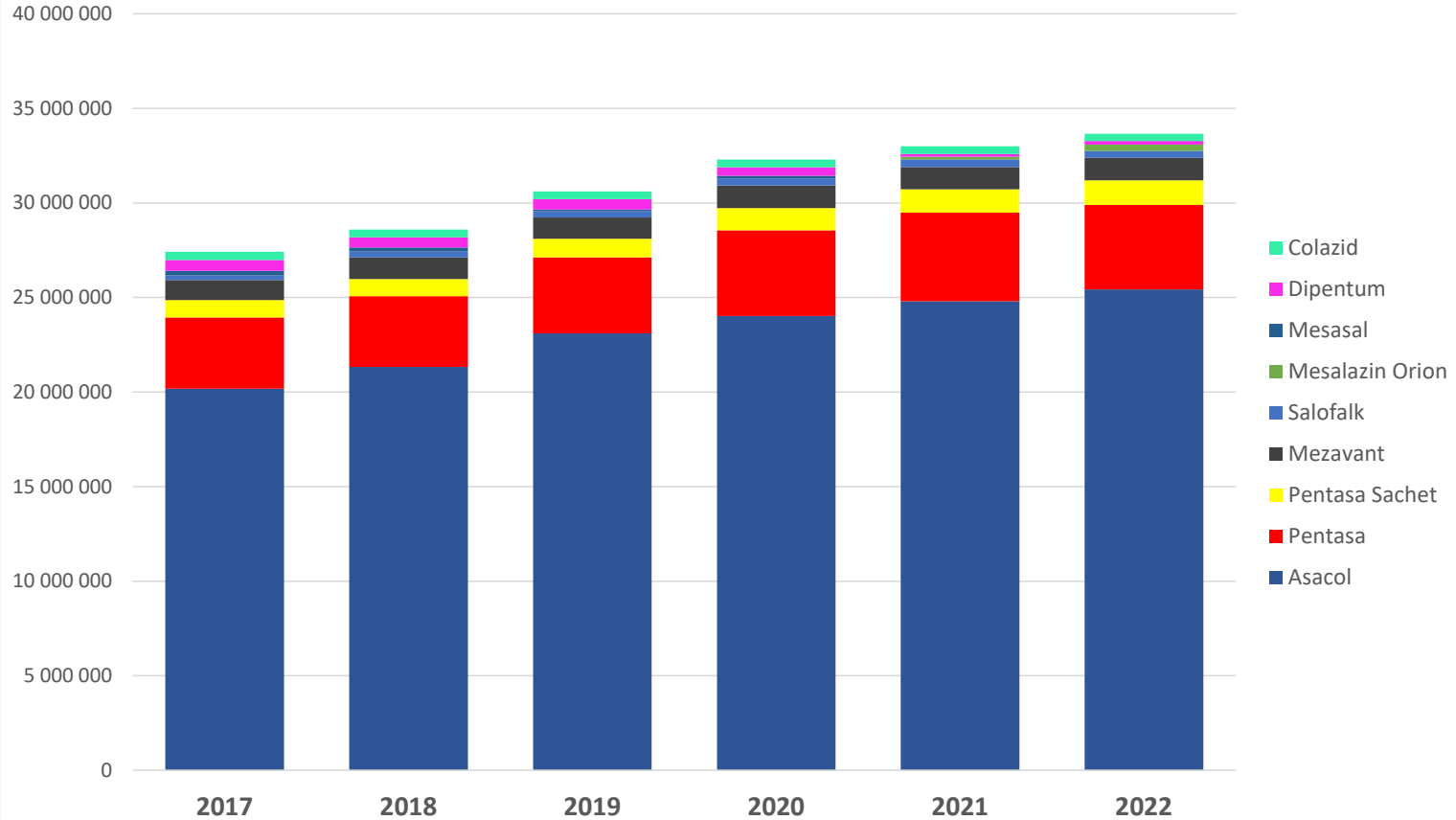
Förskrivning av adalimumab, VGR 2022

Antal DDD

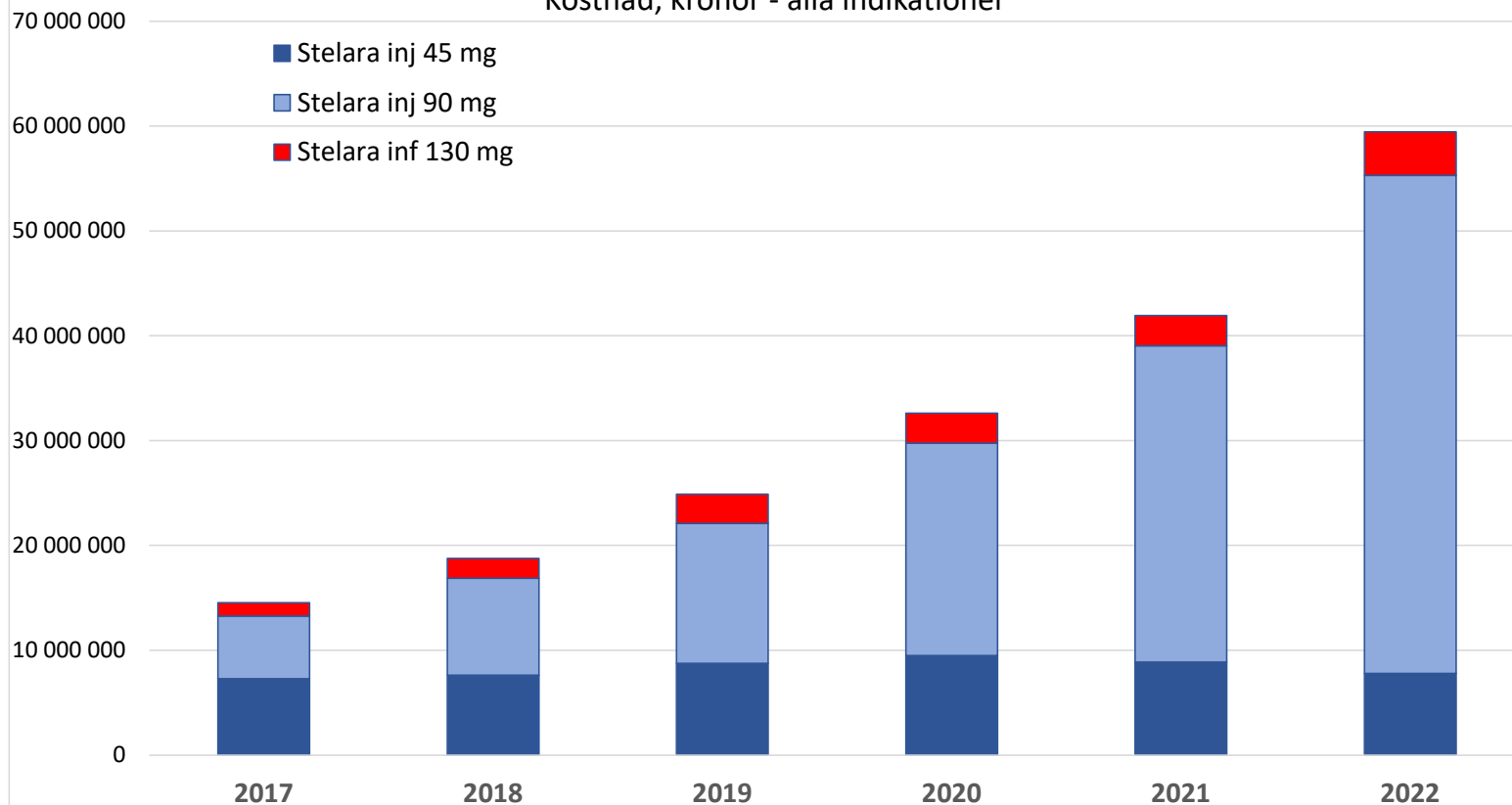
5-asa - användning VGR

Kostnad, kronor, alla beredningsformer

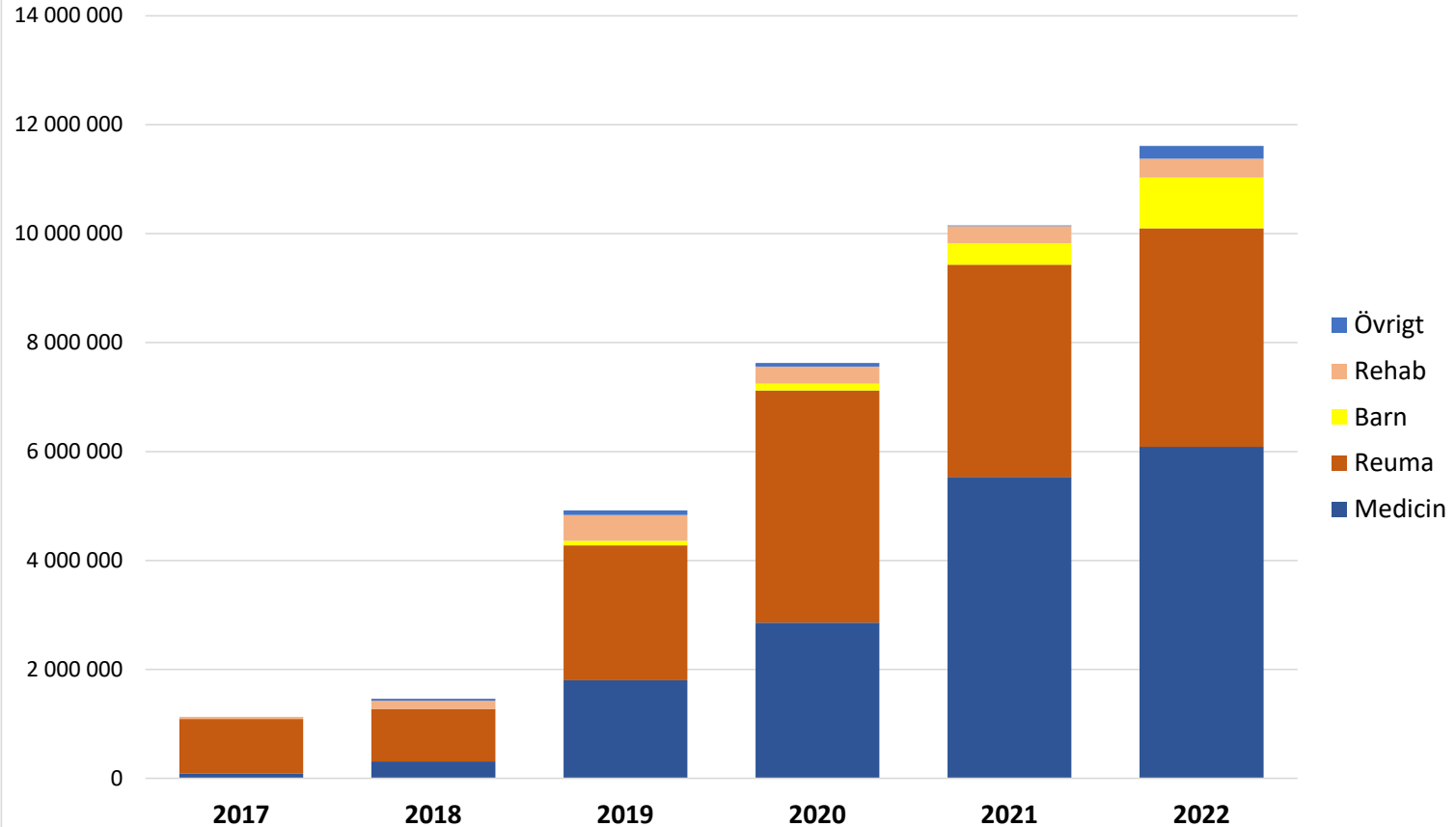
Stelara - användning i VGR

Kostnad, kronor - alla indikationer

Receptförskrivning Xeljanz, Sjukhusen i VGR

Kronor, förmån, uppdelat per verksamhetsområde

TACK FÖR UPPMÄRKSAMHETEN